

rov koní, zaoberali sa v prvom rade prepravou ľudí, poštové zásielky prepravovali len popri tom.

R. 1817 sa trať znova korigovala a narovнала tak, že z údolia rieky Nitrica prešla do údolia rieky Nitra. Bola preto otvorená náhradná poštová stanica v Oslanoch (zachovala sa dodnes ako jedna z mála pôvodných poštových staníc).

R. 1872 vznikol prvý telegrafný úrad. Okolo r. 1800 sa z poštových staníc stali *poštové úrady*. Pre nehospodárnosť boli niektoré zrušené, ale občania sa snažili o ich obnovenie, aby po poštu nemuseli chodiť do susedných obcí. Výnosom č. 40292/9012 z 30. 7. 1901 sa ustanovil nový typ poštových úradov, tzv. *poštovne* (tento názov sa používal až do r. 1958). Poštovne spravoval tzv. *poštovník*, vážny občan, väčšinou učiteľ, ktorý zbieral listy, balíky, ceniny a roznášal ich. Z histórie poštovníctva je zaujímavých niekoľko medzníkov: 1. 6. 1870 – prvé známky v samostatnom Uhorsku po rakúsko-uhorskom vyrovnaní, apríl 1869 – prvé vlaky s poštovými vozňami, február 1913 – vlaky s vozňami naloženými uhlím sa spiatočne nakladali poštou.

Združenie Magna Via

Vychádzajúc z uvedených stručných a nekompletných historických údajov o kráľovsko-cisárskej poštovej ceste Magna Via, dospelo niekoľko jednotlivcov k myšlienke využiť tento fenomén kultúrneho dedičstva v krajine ako atraktívny koridor pre cestovný ruch v strede Európy. Tento cieľ rozhodol o založení občianskeho združenia Magna Via.

Na trase poštovej cesty zo 16. storočia od Bratislavy po Sobrance vzniklo 12 regionálnych sekcií Združenia Magna Via. V 18. storočí sa však budovali aj ďalšie – vedľajšie cesty tak, ako sa rozvíjal priemysel v týchto oblastiach. Na tých budú vznikaf ďalšie sekcie, takže na pro-

grame bude pracovať celkom 32 kolektívov (sekcí).

Združenie Magna Via oslovilo odborníkov z oblasti archeológie, histórie, architektúry, environmentalistiky, geológie, agroturistiky, lesoturistiky, pohostinstva a pod. Jednak aby získalo ďalšie historické dokumenty i aby podnietilo záujem o jej rekonštrukciu i nasledujúce využívanie. Ďalším krokom združenia bude nadväzovanie kontaktov so zástupcami susedných štátov (Rakúsko, Ukrajiny, Maďarska a Rumunsko), aby sa myšlienka obnovy Magna Via udomácnila na celej jej bývalej trase. Rovnako dôležitá bude i spolupráca s Českou republikou

a Poľskom, kam v 18. storočí táto cesta tiež smerovala a vetvila sa.

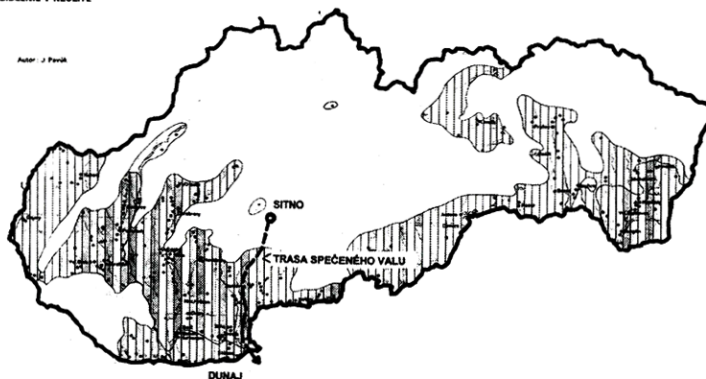
Z doterajších skúseností vyplýva, že ľudia v regiónoch prejavujú záujem o túto myšlienku. Sledujú rôzne historické pramene a prikladajú do mozaiky nové a zaujímavé poznatky.

Jozef Húska

Spečený val medzi Sitnom a Dunajom

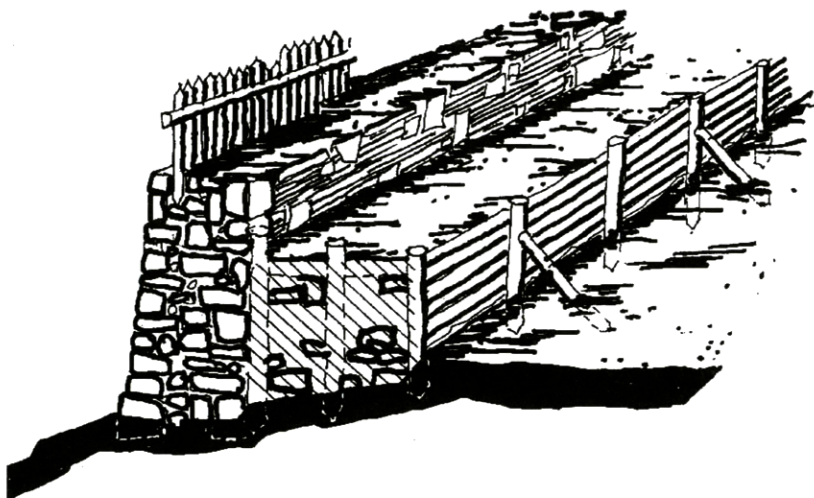
(Zabudnuté a nedoskúmané fenomény našej krajiny)

OSÍDLENIE V NEOLITE

Pri prieskumných prácach (v rámci spracúvania územných plánov sídel) sa často stretávame s prírodnými i človekom vytvorenými prvkami a fenoménmi, ktoré sú súčasťou slovenskej krajiny s nedo-

nenou historickou i kultúrnou hodnotou. Jedným z nich je aj **Spečený val**, o ktorom sa veľmi málo vie a je od neho podľa historikov odvodený aj názov obce Pečenice v Levickej oblasti.

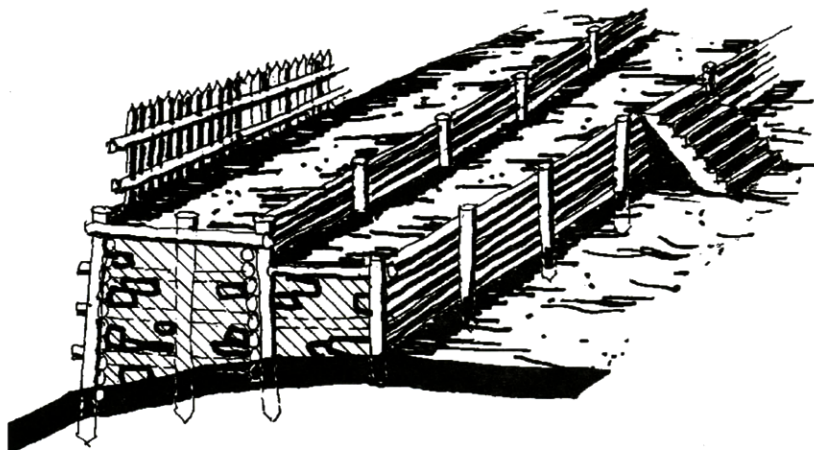
1. Opevnenie kamenným múrom, drevenou skeletovou konštrukciou a s ochodzou

Spečený val je predhistorické opevnenie, tiahnuce sa v severo-južnom smere od Sitna po hrebeňoch západného brehu Hrona a Ipľa popri Dekýši, Jabloňovciach a Pečeniciach cez Súdovce, Žemberovce, Kováčovské kopce až k Dunaju a pokračujúce aj na maďarskej strane. Na území Slovenska má dĺžku 60 km.

Písomne sú výskumy tohto opevnenia doložené už z r. 1876 (Romer) a 1878 (Henslzman). Skúmal ho aj kňaz, národný dejateľ a vedec Andrej Kmeť, ktorý svoje poznatky opísal v časopise *Tovarišstvo*: "V pekny

jesenný deň, ráno 9. októbra 1899, sa uberal preňčovský farár a predseda Muzeálnej slovenskej spoločnosti, Andrej Kmeť, v sprievode niekoľkých ľudí kamenným chodníčkom z malej obce Pečenice. Ich cesta viedla na vrch "Ptáčnik". Tu, na kamenistom ostrohu, prechádzajúcim na juhovýchodnej strane do plochého masívneho vrchu "Hrádok", sa nachádza hradisko ohraničené "Spečeným valom". Už cestou zbieral Kmeť roztrúsené črepy zo starej keramiky. Píše: "Kráčali sme k násypu. Na povrchu červená spálená hlina, pod nohami duní. Začali sme kopat jedinou

2. Val s drevenou komorovou konštrukciou s ochodzou a palisádou

motykou, čo sme mali so sebou. Vykopáme spálené črepy, trosky, v metrovej hĺbke popol, uhlie a začadené kamene..."

Andrej Kmeť tiež navštívil panstvo Štefana Žemberyho v Súdovciach. Hostiteľ, nadšený zberateľ starožitností, povodil ho po svojom statku, ako aj po Spečenom vale, ktorý nazýval "rimanskou cestou".

V novembri 1899 navštívil Kmeť aj Almáš (dnešné Jabloňovce), kde ho evanjelický farár hornoalmášsky upozornil na "val idúci od Slajkovho mlyna krajom hory v dĺžke 983 m takmer bez prerhnutia, oddelený od hory skoro stálym jarkom, končiacim pri cestičke, ktorou Počúvalci vchodia do Almáše dolinky..."

Rozsiahly článok o tomto lineárnom opevnení, ktoré niektorí autori nazývajú aj *slovenským čínskym múrom*, publikoval nedávno Miroslav Harman (1998). Uvádza, že najrozsiahlejší prieskum Spečeného valu inicioval r. 1975 známy archeológ Titus Kolník z Archeologického ústavu SAV v Nitre, ktorý urobil aj geofyzikálny výskum. Zameral sa najmä najzachovanejší úsek v lokalite Čriepeš, východne od Žemberoviec, kde je val vysoký až 2,5 m a dlhý 400 m.

Trasa valu, prebiehajúca poliami, sa dá už väčšinou iba tušiť. Vrstva s pozostatkami kameňov a zuhoňatého dreva bola v minulých storočiach odvezená a povrch zorný. Prítomnosť valu prezrádza už iba menšia či väčšia lineárna nerovnosť na poliach.

Väčšina zachovaných úsekov (prebiehajúcich hlavne lesmi) má formu kamenného násypu širokého 4–6 m a vysokého 1–2,5 m. Časť kameňov je roztavených a roztečených do sklovitej hmoty, čo je neklamným dôkazom, že val bol vystavený mimoriadne vysokej teplote.

Z doterajších výskumov vyplýva, že v minulosti mal dve formy:

- opevnenie s kamenným múrom, drevenou skeletovou konštrukciou a ochodzou (obr. 1),
- val s drevenou komorovou kon-

štrukciou s ochodzou a palisádou (obr. 2).

Existuje viacero názorov na dobu vzniku, funkciu i zánik Spečeného valu. Najpravdepodobnejšie sa javia závery výskumov J. Pavlíka a T. Kolníka (1976):

- Táto gigantická stavba si vyžiadala veľkú a mnohoročnú mobilizáciu pracovných síl a dobrú organizáciu práce.

- Účelom valu bolo oddeľovať územia dvoch znepriatelených národov a zabrániť invázii do priestorov obývaných iným etnikom (konštrukcia valu je orientovaná na obranu z východného smeru).

- Val vznikol v dobe bronzovej a zanikol v období medzi bronzovou a železnou dobou (okolo r. 600 pred n. l.). Katastrofický zánik vypálením valu, mnohých opevnení a hradísk, súvisí s vpádmi východných trácko-skýtskych kmeňov na územie Slovenska.

- Val mal aj funkciu bariéry proti útokom nomádskych jazdeckých kmeňov z východu.

O zániku valu existujú dve teórie:

1. Val dobyli a vypálili útočné kmene z východu.

2. Vypálili ho obrancovia, čím si zabezpečili viac času na ústup pred útočiacim nepriateľom.

Prechádzka po Spečenom vale je v každom prípade nevšedným zážitkom, ktorý prebúdzá v človeku chuť objavovať dávnu históriu. Zaujímavý je aj druh, spôsob získania a dopravy stavebného materiálu, z ktorého bol val vybudovaný. Zatiaľ čo drevnej hmoty bolo v čase jeho vzniku zrejme dostatok (pozdĺž celej trasy bolo oproti súčasnosti oveľa vyššie percento zalesneného územia), zásoby kameňa boli iba v masíve Štiavnických vrchov. Z toho vyplýva, že ťažba a doprava tisícok ton kameňa pozdĺž 50 km úseku trasy od úpätia Štiavnických vrchov po tok Dunaja, a možno aj za Dunaj, bola náročná. Výstavba valu trvala zrejme niekoľko desaťročí a podieľali sa na nej viaceré generácie našich predkov.

3. Jantárová cesta prebiehajúca južnou časťou Štiavnických vrchov

4. Spečený val v lese východne od obce Pečenice

Veľmi zaujímavý je aj úsek zachovanej dláždenej odnože Jantárovej cesty z rímskych čias (obr. 3), ktorá prebieha v blízkosti Spečeného valu (obr. 4) južnou časťou Štiavnických vrchov. Podľa niektorých prameňov obe historické technické diela spolu úzko súvisia. Spečený val v určitom období zrejme chránil dôležitú obchodnú cestu medzi Jadranom a banskými centrami stredného Slovenska.

Definitívnu bodku za vznikom Spečeného valu, jeho funkciou i zánikom môže dať iba ďalší podrobný a systematický výskum.

Anton Supuka

Literatúra

Harman, M., 1998: Slovenský čínsky múr. Nový čas, č. 5.